

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR, HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 122

EYLÜL 1959

YIL: 11 — CİLT: 6

Saz Şairleri:

Âşık Ahmet

Yazan: Faik AKÇIN

Sağ ise kulakları çınlasın, ölmüşse Tanrı rahmet eyliye. Gümüşhaneli'dir, Zanatı arabacılıktır. Zarif bir yaylısı vardır. Araba ve atlarına pek düşkündür. Anadolu'yu baştan başa dolaşmış; yaylısı ile gezmediği yer, dolaşmadığı bucağın kalmamıştır. Kış, yaz taşıdığı yolcuları ile Anadolu'nun altın ovalarını, karlı tepelerini, dumanlı dağlarını tirmaliyarak aşan Âşık'ın belli başlı bir durağı yoktur. Yolculuğu uzun sürdüğü için onu görmek, kendisine rastlamak biraz zordur. Kırk beş yaşlarında görünür, halbuki altmışını geçkindir. Yüzü ve sözü tatlı, geyimine ve yeyimine meraklıdır. Doğu illerine vergi kılığı ile çok ahımlı ve sevalidir. Şişmanca, güçlü yerinde, üstelik ünlü pehlivanlardandır. Pehlivanlık babasından kalmadır. Kimse kolunu bükmemiştir. Gümüşhane köylerinden birinde evlenmiş, bilek kalınlığındaki demir çubukları büküp katıyacak kertede babayığit bir oğul yetiştirmiştir. «Âdem Pehlivan», bir müddet Rusya'da yaşadı, dolaştı, güreşti. Sirtını yere getiren olmadı. Neden sonra yurduna yöneldi; ocağına döndü, amma, bu kez ilkel duruluğunu, ulusal eğitimini yitirdi; vur patlasın çal oynasın yolunu tuttu. Günün birinde Trabzonda vur'dular.

Âşık Ahmed'in dahası var: Sesi dinlenir, güzel bağlama çalan, güfte ve besteleri kendi malıdır. Tasarımsız (irticalen) söylediği parçaların çoğu altı beşli ve divan biçimindedir. Dörüt (sanat) bakımından pek yüksek sayılmazsa da aslına bakılırsa ümmi saz ozanlarından bu derinlikleri arayıp desmeğe pek hakkımız yoktur. Gene — yöresinin bağlarından kurtulamamakla beraber — düşüncelerinin inceliğini, ruhunun yüksekliğini, sitilinin uyumluluğunu gösteren lirik mısra ve parçaları dikkati, hayreti çeker.

İşte bir çok nitelikleri üzerinde tophyan Âşık Ahmed'in elde edebildiğimiz ve kendisinden dinlediğimiz ırlarını aşığıda yayımlamış oluyoruz.

I

Serde serencamı tarif eyleyem,
Gönül kendisine bir yoldaş arar;
Dünyanın ahvalin bir bir söyleyem,
Kimine yaramaz, kimine yarar.

Hizmet ettim âşıklığa ulaştım,
Türlü türlü dertler ile savaştım:
Hulûs verdim çok kimseyle dolastım,
Heva-ü nefsimden çok çektim zarar.

Ahmet, gaffletteydin. Şimdi uyandım,
Gördüğüm ahbabı bi vefa sandım;
Hâsılı dünyadan buktım usandım,
Arabacılıhta eyledim karar.

Âşık Ahmet tarikat ehliindedir. Mürşit payesine gerçi varamamıştır. O çevrelerde yayılmış nakşibendi müritlerinin cönklerinde az çok böyle tesavvuf kokusu sezilir.

II

Dün gece seyrimde daldım ummana,
Vardığım kırkların yoludur yolu;
El bağı karşıda durdum divana,
Bir bade sundular doludur dolu.

İçmişim badeyi sarhoşum daim,
Gizli sırlarımı kime diyeyim;
Çıkar da alları kara giyeyim,
Koy desinler bana delidir deli.

Âşıklar dersini okuyup yazar,
Pirim bana bugün eylemiş nazar;
Yetmiş iki millet hak deyip gezer,
Cümlesi Mevlânın kûludur kulu.

Benden selâm olsun ol canamma,
Canlar mı dayanır ah-ü zârıma;
Genç yaşımda hizmet ettim pirime,
Ahmet ahbabların gülüdür gülü.

Yörelere saire karşı yabancıdır. Kişiliğine değer ve önem veren yoktur. O, herkesin gözünde bayağı bir arabacıdan başka bir şey değildir. Bu yüzden aralara (karakter, seciye) küskündür; amma yine hoş görürdür.

III

Gönül ne beklersin sen bu yerleri,
İzan yol yaptırdı dön gel gidelim;

Bir güzel sevmekle gönül eğlenmez,
Gözeli çok olan ile gidelim.

Elde tutarlar hep alıcı kuşu,
Virane sürerler sefil baykuşu;
Şimdi kaymet bilmez oldu her kişi,
Kadr.ü kaymet bilen yere gidelim.

Der biçare Ahmet yeyip içmede,
Yüklenip kervanı konup göçmede;
Namert köprüsünden koyup geçmede,
Düş Karadeniz'e sele gidelim.

Ahmet hakkın, gerçeğin, iyiliğin
âşığı; güzelliğin, güzellerin, tabiatın ta-
parıdır. Bunu şu ırlarında görürüz:

IV

Cevahir mâdeni sensin efendim,
Yürüdüğünce dilber cevherlenirsin;
O billür bukağın (1) elma yanağın,
Sevdiğünce cananım dilberlenirsin.

Yolunda gözyaşı dökmedim mi ben,
Kement atıp kaddım (2) bükmedim mi ben
Küçükten cevriyi çekmedim mi ben?
Şimdi yüz çevirip inkârlanırsın.

Hani benim ile ahd-ü peymanın?
Ben aman dedikçe kestün dâmanın,
Ahmet der ki geidi sevmek zamanın,
Tahta ferman yazıp hünkârlanırsın.

V

Gülistan bağında ey gül fidanım,
Aşkın bülbülüymün güş et figanım;
Havuz kenarında otur sultanım,
Canım sıkılırsa gez çemenlikte.

Bezme gel teşrif et ey çeşm-i âfet
Doldur mey-ü neyle eyle muhabbet;
Başüzre yerin var nâza ne hacet,
Sen bir gülsün durma bu dikenlikte.

Ahmed'in pendin tut ey cemel-i nur!
Hüsniâ perdahına gel olma mağrur;
Bu âlemdir senden güzel bulunur,
Lütfeyle efendim gezme benlikte.

İlençlerinden:

VI

Her kim âşıkına cefa eylirse.
Başına dünyayı dar et ya Rabbi.
Koyup yadellere meyil verirse,
Başına dünyayı dar et ya Fabbî.

Severdim güzünün güzel merdini,
Artır yüreğinin Mevlâm derdini;
Umarım Vallahi cümle yurdunu,
Kudretinden tarumar et ya Rabbi.

Ahmet der kapına ihsana gelsem,
Eğ uzadıp çeşmim yaşını silsem;
Doğrulup haneme lütfedip gelsen,
O dilberi berhurdar et ya Rabbi.

VII

Gam yeyip gam çekme divane gönül,
Elbet ağlamanın gülmesi vardır;
Düşmana inkisar kahr mı bilmem,
Her kes ettiğini bulması vardır.

Hak için ibadet kulan Talipler,
Bulurmuş Mevlâsını bağı yanıklar;
Vefasız güzeli seven âşıklar,
Böyle melûl mahzun kalması vardır.

Ahmet der ki geçti bir beli ince,
Bülbül gülü seyreyledi doyunca;
Bir güzelin kendi göynü olunca,
Gelip tenhâlarda bulması vardır.

Âşık Ahmed'in Tarihten kırk yıl önce yolu
İzmir'e düşer. Yüksek bir aile ile âşıkane serüveni vardır; bu yüzden hapsedilmiştir. Bir gün İzmir'e Başoturak diye anılan yerde arkadaşı Hüseyin Çavuşla bir kaç dilberin gelmekte olduğunu görür. Şu parçayı okumağa ve çalmağa başlar:

Sallanı sallanı gelip geçersin,
Söyle ince bellim kimin Yârısın;
Kara bağrım delip Kanım içersin,
Söyle ince bellim kimin Yârısın.

Hanımın yanlarından geçtikleri sırada bizim âşık yüksek sesle ezgi ve şakımalarına devam ederek:

Kapında durursun dedim hanımsın,
Çok nazetme kömür gözlüm benimsin,
Evvel iki gözüm sonra canımsın;
Söyle ince bellim kimin Yârısın.

Kapında olsaydım ben körpe kuzu,
Yerin çiçeğisin göğün yıldızı;
Ahmed'i sevmez mi beyimin kızı,
Söyle ince bellim kimin Yârısın.

Yasavul (zâbîta) işe el kor. Meğer Hanımlar Vâli Süleyman Paşanın eşi ve kızları imişler. Polisler Âşıkı-yaba paça İlbayın katına çıkarırlar. Hapsine buyruk çıkar. Ertesi gün yapılan gercinleme ve irdelene sonucunda Ahmed'in öyle sarkıntıcı ve kötü güdü taşıyan başboşlardan olmadığı, âşık-ı billâh olduğu anlaşılır. Kendisini dinlemek şartıyla boşarırlar, âzât ederler.

(Gelecek sayıda bitecek)

(1) Çene altı, gerdan, gaggap

(2) Boy, kaamet